

Literatūra • menas • mokslas

DRAUGAS — šeštadienis priedas

2000 m. liepos 22 d.

Nr. 142 (29)

Saturday supplement July 22, 2000

No. 142 (29)

XI Mokslo ir kūrybos simpoziumas pradėtas šv. Mišiomis Vilniaus katedroje. Mišias aukojo vysk. J. Tunaitis. A. Kerelio nuotrauka.

XI Mokslo ir kūrybos simpoziumą prisimenant

XI pasaulio lietuvių mokslo ir kūrybos simpoziumo invokacija

Sveikinu viso pasaulio lietuvių mokslo ir kūrybos atstovus, susirinkusius Lietuvos sostinėje Vilniuje. Džiaugiamės, kad tėvynė, nusikračiusi vergovės jungą, svetingai priima visus savo tautos vaikus, kurie trokšta žengti laisvės ir demokratijos keliu.

Sunkus šis kelias, nes 50 metų trukusi komunistinė sistema, žadėdama Lietuvos žmonėms „šviesų rytojų“, pavertė juos vergais. Kovingas ateizmas pažeidė žmogų, nes trypė jo orumą, paniekino asmens ir visuomenės laisvę, mokslo ir kultūros žmonėms užtvėrė kelią į tiesą ir šviesą, kurią Dievas įdiegė kiekvieno žmogaus širdyje. „Sukūrei mus, Viešpatie, sau, ir nenu-rims mūsų širdis, kol neras atsilisio tavjė“, — dūsavo didysis Tiesos ieškotojas šventasis Augustinas.

Prašome Tave, Dieve, kad laisvos ir demokratinės visuomenės kūrimas neužgožtų Tiesos spindesio; kad laisvės saugojimas, žmogaus teisių pripažinimas, šeimos globa, gyvybės branginimas, — netaptų tik formaliais žodžiais, po kuriais slepiasi ryškūs prieštaravimai, skaudžios neteisybės, socialinė diskriminacija.

Visatos Kūrėjau Dieve, padėk, kad mūsų tėvynėje laisvės principai visuomet eitų su moraline atsakomybe; kad mūsų siekiai mokslo, kūrybos, kultūros, politikos srityje tarnautų žmogui; kad niekada neatsizadėtume tų vertybių, kurios įdiegtos kiekvieno žmogaus sąžinė. Padėk mums, Viešpatie, puoselėti savosios tautos kultūrą, kuri per amžius yra tampa susijusi su krikščioniškomis vertybėmis.

Šiame kelyje Bažnyčia yra ieškančio, mąstančio, siekiančio tiesos žmogaus bendra-keleivė. Ji siūlo žmonijai tikejimo šviesą, kurią jai paliko jos Mokytojas Jėzus Kristus, kuris vienintelis galėjo pasa-

kyti: „Aš esu pasaulio šviesa“, „aš esu kelias, tiesa ir gyvenimas“.

Padėk, Viešpatie, mums priimti šį išganingą žiburį, kuris nušviečia mūsų ieškojimų kelią ir padės pasitarnauti Lietuvos žmonių labui ir gerovei.

Andrius Juozas Bačkis
Vilniaus arkivyskupas metropolitas

Organizatoriai

Žilbentas Jackūnas — Lietuvos Respublikos Seimo Švietimo, mokslo ir kultūros komiteto pirmininkas

Benediktas Juodka — Lietuvos mokslų akademijos prezidentas

Kęstutis Makariūnas — Lietuvos mokslo tarybos pirmininkas

Albertas Kerelis — Pasaulio lietuvių inžinierių ir architektų sąjungos pirmininkas

Kornelijus Platelis — Švietimo ir mokslo ministras

Jonas Račkauskas — Li-

tuaniškos institucijos pirmininkas

Valdemaras Razumas — Valstybinių mokslo institutų direktorių konferencijos pirmininkas

Albertas Žalys — Švietimo ir mokslo vicepirmininkas

Renata Variakojytė — Pasaulio lietuvių gydytojų sąjungos vicepirmininkė

Vitolis Vengris — JAV mokslo ir kūrybos simpoziumo tarybos narys.

Institucijos

Mokslo ir studijų departamentas prie Švietimo ir mokslo ministerijos

Lietuvos Mokslininkų sąjunga

JAV Mokslo ir kūrybos simpoziumo taryba

Pasaulio Lietuvių Bendruomenė

Simpoziumo taryba

Vytautas Landsbergis — Lietuvos Respublikos Seimo Pirmininkas (tarybos pirmininkas)

Vygintas Gontis — Lietuvos mokslininkų sąjungos pirmininkas (tarybos pirmininko pavaduotojas organizaciniais

XXI amžiaus praeangyje Lietuvos krikščioniškumas tebėra civilizacinė konstanta, mūsų sąsajos su Vakarais svarbiausioji grandis. Kita vertus, tai ir problema, net dilema, nes kartas nuo karto iškyla klausimas „ar Lietuva krikščioniška?“ Klausimas kuris vos prieš pusę amžiaus dar būtų atrodęs grynas nesu-sipratimas. Posovietinėje epochoje krikščionybė suvokiama kaip, totalitarizmus išgyventi ir antižmogiškas ideologijas įveikti leidusi, didžio pastovu-mo dvasinė jėga. Vis dėlto galima apie ją kalbėti ir kaip apie rimčiausią praėjusio pus-amžio netektį, giliausią erozija patyrusią visuomeninės kultūrinės Lietuvos sanklodos plotmę. Krikščioniška savivoka interpretuojama kaip stipri egzistencinė atrama, visuomenės testinimo laidas dabarties iššūkių akivaizdoje. Tačiau religinis mąstymas, ypač katalikiškas mentalitetas, įvardijamas ir kaip modernizacijos bei kapitalizmo sukleidimo trukdis.

Šių priestarų atšvaitą galima pastebėti tiek populia-riame diskurse, tiek istoriografinėse Lietuvos dabarties ir ateities vizijose. Vien jau šis atšvaitas liudija, kad krikščionybė lieka fundamentaliu dvasiniu bei socialiniu veikiniu. Kultūrinuose procesuose ji reiškiasi, kaip tapatybių tęstinumo bei civilizacinių kon-taktų mediatorė, socioekonominėse pervartose — kaip pozityvi amortizuojanti jėga, o etinėje plotmėje — kaip nuo-

klausimais)

Vytautas Narutis — JAV mokslo ir kūrybos simpoziumo tarybos pirmininkas (tarybos pirmininko pavaduotojas)

Kazimieras Pyragas — Vilniaus pedagoginio universi-teto Teorinės fizikos ir kompiuterijos katedros vedėjas (tarybos pirmininko pavaduotojas)

Juozas Antanavičius — Lietuvos aukštųjų mokyklų rektorių konferencijos preziden-tas

Krikščionybė Lietuvoje tūkstantmečių sandūroje

Dr. Paulius Subačius

Vilniaus universiteto Literatūros teorijos katedra

Dr. Paulius Subačius.

sekliausia vertybinės nivelia-cijos oponentė. Pameginsiu iš-skleisti, kokie svarbiausi krikščionybės gyvavimo pokyčiai lydėjo nepriklausomybės dešimtmetį. Taip pat, kokius naujus aksiologinius ir funk-cinius atspalvius krikščionybė įgyja galimų Lietuvos raidos versijų kontekste.

Keletas persirėgimų. Kal-bėdami apie krikščionybę, ne-turėtume leisti į abstrakcijų plotmę, labai pamėgtą daugelio supasaulėjusių intelektua-lų. Taip, imanu mąstyti apie tokius apibendrintus dalykus, kaip „krikščioniška kultūros dimensija“, „krikščioniški idea-lai“, „krikščioniška epistema“ ar „krikščioniškas dvasinis pa-veldas“. Tačiau tai prasminga tik su sąlyga, kad drauge atmenamas, suaktualinamas krikščioniškumo šaltinis, pa-matas ir reikšimosi pasaulyje pavidalas — Kristus, Evange-lija ir Bažnyčia. Kadangi mums rūpi Lietuva, dmesio centre atsiduria Katalikų Bažnyčia, kuria ir per kurią krikščioniškumas skleidžiasi, susiliecia su kitomis dva-sinėmis ir kultūrinėmis tradi-cijomis. Juk štai jau beveik tūkstantį metų nuo Netimero krikšto mūsų kraštą veikia Vakarų krikščionybė, vyrąja Bažnyčios reformų metais iš-saknijimo gylį paliudijusi bei velesnius išbandymus atlai-kiusi Romos katalikybė. Nepa-mirštame ir neignoruojame Rytų krikščionijai bei protes-tantų savito įnašo, tačiau sureikšminti jų vaidmenį vertia nebet politinis korek-tiskumas.

Nors Katalikų Bažnyčia nėra vien institucija ir pir-miausia ji — ne institucija, o tikinčiųjų bendruomenė, Die-vo tauta, prasminga apžvelgti svarbiausius institucinius dešimtmečio pasikeitimus. Jų dėka bene labiausiai soviet-mečiu niokota socialinė struk-tūra atgavo autentišką pavi-dalą. Galima kalbėti apie du pertvarkymo tarpsnius. Pir-

muoju, 1989-1993 metais, Apaš-talų Sosto valia, sureguliuota įsisenėjusi ir įsiskaudėjusi bažnytinės provincijos valdy-mo bei ribų problema. Vil-niaus ir Kauno metropolijų te-ritorija dabar sutampa su Lie-tuvos sienomis. Tuo pat metu buvo konsekruoti keturi nauji vyskupai ir, okupacinei val-džiai neretai paklusnūs, apaš-talinius administratorius pa-keičė ordinarai. Eme norma-liai veikti koordinacijos insti-tutai — Lietuvos Vyskupų konferencija ir jos komisijos, kunigų tarybos. Atkurtos Vil-niaus bei Telšių kunigų semi-narijos ir tikybės dėstymas mokyklose. Dar trijų vyskupų paskyrimas, sovietizuoto pro-letariško Šiaulių miesto raidai labai svarbios septintosios vyskupijos įsteigimas, semina-rijų vadovų kaita žymi antra-jį institucinio pertvarkymo tarpsnį, vykusį 1996-1997 me-tais. Per dešimtmetį sukurto ar atkurtos šešios tikybės mo-kytojų bei teologų rengimo įstaigos, įsteigta keliolika pa-rapijų miestuose, visų vysku-pijų ir net dekanatų katecheti-kos, šeimos, jaunimo centrai. Tai tik išoriški Bažnyčios pri-sitaikymo veikti laisvos, ta-čiau sekuliarizuotos visuome-nės sąlygomis kontūrai.

Dvasinės, intelektualinės, organizacinės ir mediaginės

krikščionių bendruomenių pa-stangos koncentravosi į tris sferas. Pirmoji — priešsovieti-nių veiklos erdvių, formų, or-ganizacijų atkūrimas. Antroji — sakralinių ir bendruomeni-nių pastatų tvarkymas bei naujų centrų išsiplėtimuose miestuose steigimas. Trečioji — šiuolaikiškų — pomoder-nios, informacinės, nureligijusios visuomenės situacija ir poreikius atitinkančių — sie-lavados, evangelizacijos, šal-pos ir mokslo iniciatyvų plėtotė. Pastaruosius trejus — rengimosi didžiajam krikščio-nybės Jubiliejui metus — ak-centas vis labiau buvo perke-liamas į pastarąją sferą. In-tensyvejo dvasinės vyresny-bės, dvasininkijos ir aktyviau-sių pasauliečių mąstysena bei savikritika. Jos leitmotyvai — neverta tiek dmesio skirti va-dinamajai mūrinei bažnyčiai, t.y. statyboms bei remontui,

pernelyg daug energijos eik-vojama prieškarinių struk-tūrų restauravimui. Šiuolaikiško krikščioniško ugdymo nuostatos suvoktos ir įtvir-tintos reikšmingais vyskupų sprendimais dėl rengimo baž-nytinei santuokai tvarkos, su-sitaikinimo pamaldų, Stengta-si visas jėgas telkti, dvasinio jaunumenės brandinimo, bend-ruomenių ugdymo, evange-linių vertybių šiuolaikiško skleidimo plotmėje. Būtent jo-jė gilejančių ekumeninių nuo-statų ir praktinių ryšių deka-tsiavėre glaudesnio bendravimo su protestantais, ortodok-sais ir net uždaresniais senti-kiais galimybės.

Vyskupijų dienos, „Gyvu-jų akmenų“ bendruomenės ren-giamos Atsinaujinimo dienos, tikinčio jaunimo piligrimystės bei sambūriai, sutraukiantys tūkstančius dalyvių ir paga-liau tiesiog triumfališkai vy-kęs Lietuvos antrasis Eucha-ristinis kongresas byloja apie katalikiškų projektų masta-bei sėkmę.

(Nukelta į 3 psl.)

XI Mokslo ir kūrybos simpoziumo dalyviai Verkių parke. Iš kairės: dr. Romualdas Kašuba, arch. Albertas Kerelis, LR ministras pirmininkas dr. Andrius Kubilius, dr. Kazimieras Pyragas ir dr. Vytautas Narutis. Jono Albertavičiaus nuotrauka.

Tremtinių choras gieda katedroje XI Mokslo ir kūrybos simpoziumo pradžios Mišiose.

Gyvosios lietuvių tautos

Algimantas A. Naujokaitis

Kaip ir kiekvienų pastarųjų metų vidurvasaryje, šiemet — Vilniuje ir Anykščiuose — vyko išeivijoje prieš pusimtį metų susikūrusio ir Lietuvoje paplitusio kultūrinio visuomeninio sambūrio (federacijos) Santaros-Šviesos konferencija. Kartu su geru būriu iš JAV atvykusių šios federacijos senbūvių, joje dalyvavo daug Vilniaus, Kauno, Anykščių, kitų vietovių įvairių kartų intelektualų.

Apie politiką ir emocijas

Mėginimas atsigręžti į tas aktualiausias problemas pasireiškė jau pirmąją konferencijos dieną, svarstant sudėtingas politikos, ideologijos, ekonomikos ir kitas problemas. Tarp jų dabar bene aktualiausia — Lietuvos integracijos į Vakarų Europos struktūrą — savo paskaitoje gvildeno Kauno Vytauto Didžiojo universiteto politikos katedros vedėjas Egidijus Vareikis. Nagrinėdamas Lietuvos visuomenėje pasireiškiančio euroskepticizmo priežastis, prelegentas pažymėjo tautiečių sąmonėje įsitvirtinusius uždaro, atsiurbimo nuo besikeičiančių aplinkybių, nuo modernizacijos pasaulio apraiškas. E. Vareikis apgailestavo, kad dažnam lietuviui Lietuvos istorija prasideda nuo Mindaugo ir baigiasi Vytautu Didžiuoju, o vėlesnis, sudėtingesnis laikotarpis, kai Lietuvos likimas pradėjo vis labiau pintis su kitomis Europos valstybėmis, jiems jau sunkiai priimtinas. Euroskepticizmą taip pat didina įsitikinimas, kad už mus sprendžia kažkas kitas, kad ištėjimas į Europos Sąjungą ar NATO priklausys ne nuo Lietuvos visuomenės, bet nuo to, ar mus ten kas pakvies, ar ne. Pasak prelegento, mūsų kaimynams estams artėjimas

į Vakarų Europos struktūrą daug sklandesnis todėl, kad šios šalies politikai, o taip pat visuomenė, kur kas aktyvesnė ir atviresnė pokyčiams, greičiau prisitaiko prie kintančių aplinkybių, racionaliau apskaičiuoja savo sprendimus, o mažiau vadovaujasi emocijomis.

E. Vareikis priekaištavo Lietuvos politikams, kad jie per mažai bendradarbiauja su politologais, istorikais. Tai jiems kliudo kurti dabarties raidai, kultūrą įvairiai atvira intelektualinės drąsos ir pasitikėjimo erdvę, patikimus bendravimo būdus tarp Lietuvos ir pasaulio.

Tarsi pratešdamas E. Vareikio paskaitoje gvildentą politikos, ideologijos ir emocijų temą, Vilniaus Teisės akademijos dėstytojas, politinės psichologijos tyrinėtojas Romas Kacevičius nagrinėjo dabar Lietuvoje pasireiškiančią politinių partijų grimzdimą į populizmą, kaip veiksmingą, bet pigų ir pragaištingą būdą siekti politinio populiarumo, ypač prieš rinkimus. Tokiu būdu rinkimus į Kauno savivaldybę laimėjo tariamasis nusikraustytųjų gelbėtojas, „ubagų žygių“ organizatorius, labdaros balių vaikytojas, gatvių politiką vadintas Lietuvos laisvės sąjungos lyderis V. Štusauskas, kuriam, beje, „nosį nušluostė“ JAV lietuvių, Lemonte surengę labdarinę Vienos pokylį, skirtą paremti Ukmergės internatinę mokyklą.

Politinės psichologijos specialistas R. Kacevičius savo pranešime plačiau apsisotojo prie tokių, Lietuvoje populiarėjančių politikų — „tautos gelbėtojų“ modelio. Pasak R. Kacevičiaus, šitokio politinio žaidimo dalyviai išsidėsto trikampiu: gelbėtojas (vadas) —

persekiotojai (priešas) — auka (visuomenė). Tokie vadai — gelbėtojai dabar pasinaudoja Lietuvoje padidėjusiu visuomenės socialiniu-politiniu nepasitenkinimu. Jei dar 1997 m. septyni iš dešimties suaugusių Lietuvos gyventojų manė, kad gyvenimas blogėja, tai dabar, pasak prelegento, taip mano devyni iš dešimties gyventojų. Daugeja žmonių, manančių, kad valdžia su jais visai nesiskaito, visuomenė vis labiau ima suvokti save kaip auką, įsigali nusivylimas valstybės institucijomis, netgi demokratinio valdymo sistema. Pasinaudodamos tokia padėtimi, A. Paulausko Naujoji sąjunga, kai kurios kitos Lietuvos politinės partijos griebiasi vado-gelbėtojo modelio, kitų populistinių politinių manipuliacijų. Išrinkusi tokius vadus, visuomenė gali pakliūti į duobę, iš kurios bus sunku išsikopstyti. Juo labiau, kad Lietuvos politinės partijos neturi apibrėžtų ideologijų, gerų pamatuotų, konkrečių programų.

Liberalų sąjungos atstovo Gintaro Steponavičiaus nuomone, aukščiausia liberalizmo vertybė — asmens, individo laisvės pripažinimas tiek ekonominėje, tiek intelektualinėje veikloje. Centro sąjungos atstovė Rasa Melnikienė sakė, kad to dar nepakanka. Reikia, kad žmonės gerbtų kitų laisvę. Deja, tokio geranoriško bendravimo tradicijų Lietuvos visuomenėje trūksta. Dar daug susipriešinimo, nepakantumo kitokiai nuomonei. Bet ir asmens laisvė nieko nereikia, jeigu žmogui nėra sąlygų toms laisvėms naudotis, pridūrė Kazys Almenas.

Vieno iš aktyviausių Lietuvos santariečių Dariaus Kuolio nuomone, kultūrinis liberalizmas iš tiesų dar nepakankamai įsivertė ir realias Lietuvos gyvenimo ir valdžios sferas. D. Kuolis diskusijoje sakė ir toms dienomis pasirodžiusios knygos apie Vytauto Kavolio asmenį ir idėjas pratarmėje rašė, kad jis tikėjo Santaros-Šviesos skleistu ne ideologinio, bet praktinio liberalizmo galimybe posovietinėje Lietuvoje. Santaros-Šviesos *spiritus movens* V. Kavolis liberalizmą aiškino kaip tarpusavio santykiavimo būdą, kaip vienas kito sąžinės laisvę gerbiančių įvairių pasaulėžiūrų asmenų bendravimą. Pasak D. Kuolio, liberalizmas tarpusavio ryšiams atsirasti reikalingi vidujai dialogiškai žmonės, gebantys pasipriešinti modernių laikų fabriko tvarkai, pajėgūs kurti visuomenės tvarką kaip meno kūrinį. Tokiai kūrybai turinti

Santaros-Šviesos suvažiavimo dalyviai Anykščiuose. A. Žižūno nuotrauka

talkinti „blavaus proto tradicija, kuri klaustų, kiek tiesos galeciau pakelti be mitologijos ir cirko“.

Kultūrinio gyvenimo klotai

Įvairiausi literatūros, šiuolaikinio meno ir kiti kultūros klausimai karštai buvo diskutuojami konferencijai iš Vilniaus persikelus į Anykščių „Šilėlio“ poilsio namus.

Aptariant, diskutuojant jaunąs humanitarės Reginos Čičinskaitės pranešimą „Josi Brodskio metafizikos pamokos“, buvo prisiminta, kad šis talentingas rusų poetas, buvimasis Nobelio premijos laureatas, 1976 m. dalyvavo Tabor Farmoje vykusiame Santaros-Šviesos suvažiavime, pasireiškė svarstymuose, skaitė savo poeziją. Poetė Vitalija Bogutaitė prisiminė, kaip ji su grupe lietuvių svečiavosi J. Brodskio namuose Ann Arbor, kalbėjo apie poeziją. Santariečių svečių buvo ir žymus lenkų poetas Czesław Miłosz, vėliau irgi tapęs Nobelio premijos laureatu.

Mūsų literatūros vertės kriterijus nuo 1945 iki pastarųjų metų apžvelgė Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto jaunas mokslinis darbuotojas Rimas Žilinskas. Nušvietęs sunkią literatūros ir kritikos padėtį okupuotoje Lietuvoje, kai kompartija nurodinėjo, ne tik ką ir kaip rašyti, bet ir kaip mąstyti, prelegentas sakė, kad 1945–1953 m. buvo leidžiami tik lėkšti, bedvasiai literatūros kūriniai, šlovinantys sovietinio žmogaus didingumą. Nomenklatūriniai, ideologiniai literatūros kritikai kurį laiką net nesimė vertinti kūrinio estetiškos vertės. Bet, keičiantis politinei situacijai, gablesnėji rašytojai ir kritikai stengėsi atsisiekti nuo sovietinės literatūros socialumo, sukli modernėjimo kryptimi. Kai tuomet jaunas literatūros kritikas Vytautas Kubilius paskelbė straipsnius apie M. Sluckio, V. Sirijos Giros tuomet pasirodžiusius brandesnius romanus, pažymėdamas, kad jie vis dėlto neprilygsta M. Proust, J. D. Joyce lygiui, susilaukė aštrios kritikos net ir iš pačių rašytojų, teigusių, kad nevalia lyginti Vakarų ir tarybinį modernizmą. Tuo tarpu A. T. Antanaitis, kiti egzodo literatūros kritikai, pažymėdami M. Sluckio „Adomo obuolį“, kai kuriuos kitus romanus, džiaugėsi, kad pagaliau net partinės priežiūros sąlygose Lietuvoje atsirado pakenciamas romanas.

R. Žilinskas apgailestavo, kad posovietinėje Lietuvoje dėl pasikeitusių vertybių nutilo sovietiniais laikais aktyviai pasireiškę vadinamieji ideologiniai kritikai. Nebeliko autorių, kurie rašytų, nagrinėtų kūrinis apie žmogų ir jo pa-

saulėjautą sovietiniais laikais. Todėl nėra tuometinės lietuvių literatūros reikšminių istorinių matymo. Tuo tarpu istorinis matymas gana gerai išryškėja, kai kritikai rašo apie prieškarinio nepriklausomos Lietuvos literatūrą. Tad tenka laukti, kol subręs, pasirodys jaunoji literatūros kritikų karta.

Sovietinius laikus priminė ir istorijos mokslų doktorantas Kastytis Antanaitis, pranešime pateikęs okupacijos laikų Lietuvos aukštųjų pareigūnų — nomenklatūrininkų dabar atliktų tyrinėjimų duomenis. Lietuvos kompartijos centro komiteto, vyriausybinių įstaigų, rajonų vadovai tuomet sudarė atskirą, uždargą kastą su griežtomis savo veiklos ir asmeninio gyvenimo taisyklėmis. Tokių nomenklatūrininkų okupuotoje Lietuvoje buvo 10–15 tūkstančių. Jų atlyginimai buvo net 12–15 kartų didesni negu paprastų darbininkų ar tarnautojų. Jie knygas neskaitydavo, buvo toli nuo tikrosios kultūros, o jų aukštasis mokslas prasidėdavo ir baigėdavo partinėmis mokyklomis. Raštus mėgdavo pasirašinėti kirilica — rusiškai.

Po šios paskaitos, tokiu žvilni palydimos auditorijos juodų iš partinių nomenklatūrininkų keistenybių, nuotaiką skaidriai, „no ir mokslus Harvard universitete neseniai baigusio ir Kauno VD universitete „nutupio“ Artūro Tereškino svarstymai apie vyriškumo poreikius dabartinėje Lietuvoje. Pasirodo, jauniems Lietuvos vyruksams nesvetimas narciziskas, kitos keistos, nekasdieniškos „kūno nešiojimo“ išraiškos. Dar buvo menotyrininkės Laimos Kreivytės svarstymai apie šiuolaikinio meno įsikūnijimus. Tarp jų — jauno vilniečio dailininko E. Janso kuriamos „purvinos erdvės“. Beje, Santaros-Šviesos konferencijos antrąją dieną Vilniuje, Šiuolaikinio meno centre buvo atidaryta šio maištingojo, prieš rutiną menė ir gyvenime nusistatiusio, jauno dailininko personalinė paroda, palydėta jo knyga *Ode rutinai*.

Apie šiuolaikinius nomadus ir kiną samprotavo filosofas N. Milerius, o Washington universiteto lyginamasis studijas baigianti čekagietė Jūra Avizienytė savo svarstymus pavadino intriguojančiai — „Ligos retorika: nacionalizmas ir isterija Jono Basanavičiaus autobiografijoje“, nagrinėdama „Baltų lankų“ leidyklos Vilniuje išleista dr. J. Basanavičiaus autobiografiją.

Netruko ir kitų šiandieninės Lietuvos aktualių svarstymų bei diskusijų. Tarp jų — interneto kultūra ir kultūra internete. Kultūrologas V. Savukynas nuomone, Lietuva dar stovi ant interneto slenkčio — juo naudojasi vos 5 nuosimčiai Lietuvos gyventojų — keturis

kartus mažiau negu estų. Internetas Lietuvoje kol kas atlieka tik reprezentacinę funkciją, dar nėra naujo požiūrio, naujų analizių. V. Zalatorius nuogastavo, kad angliškos programos, angliški tekstai tinklapiuose svetimžodžiais gali užteršti lietuvių kalbą.

Santaros praeitis ir ateitis

Vos ne penkis dešimtmečius sėkmingai gyvuojanti, Lietuvoje klestinti Santaros-Šviesos federacija jos senbūvius pasiskatino ir į Anykščių konferencijos programą įrašyti šio sambūrio istorijos svarstymus. Per savo asmeninį žvilgsnį ir patirtį tą istoriją prisiminė santariečiai-senbūviai, o taip pat ir neseniai į federaciją įsijungusieji. Žodį tarė Atviros Lietuvos fondo vadovė Irena Veisaitė:

— Santaros idėjos, jos atėjimas į Lietuvą davė labai daug, skatino būti savimi, laisvai pasisakyti.

Atsisukę veidu į Lietuvą, emė bendrauti su tautiečiais (ne su tuometine valdžia) santariečiai tuomet iš tiesų atvežė šviesos spindulėlį į tamsos karalystę. Tai to atsisukimo dėka, atsimenu, iš rankų į rankas ėjo jų atvežtos knygos, uždrausti platinti laikraščiai, santariečių leidžiami *Metmenys*, Rašytojai, dailininkai, studentai, kiti kultūrininkai per juos pirmą kartą skaitė ne tik A. Nykš-Niliūną, A. Macpū, Lionę Sutemą, M. Katiškį, H. Nagį, bet ir į lietuvių kalbą išverstus draudžiamus Vakarų poetus R. Frost, Ch. Baudelaire, O. Milosz, K. Kavajis, B. Pasternak, O. Mandelstam.

Buvau maloniai nustebintas, kai netrukus po santariečių konferencijos Vilniuje prasidėjusiame Pasaulio lietuvių mokslo ir kūrybos simpoziume skaitydamas mokslinę paskaitą „Lietuvos kelias į nepriklausomybės atkūrimą“, Seimo pirmininkas prof. V. Landsbergis pripažino, kad Santaros-Šviesos šūkis „Veidu į Lietuvą“ ir po to atsiradę ryšiai su JAV išeivijos intelektualais buvo naudingi Lietuvos kelyje į nepriklausomybės atkūrimą.

Santaros-Šviesos skleidžiamų idėjų reikšmė išryškėjo ir konferencijoje, pristatant naują knygą *Vytautas Kavolis — asmuo ir idėjos*. Į šią solidžią knygą sudėti JAV ir Lietuvos santariečių, V. Kavolio kolegų ir mokinių studijos, atsiminimai, o taip pat V. Kavlio laišškai santariečiams. Knygos sudarytojai Rita Kavolienė ir Darius Kuolys pažymėjo, kad V. Kavolio asmuo, jo aktyvus dalyvavimas Santaros-Šviesos veikloje, jo intelektualinė veikla siejo ir tebesieja įvairių kultūrinių patirčių, įvairių kartų mokslo bei kultūros žmones. Ši knyga — tokių jungčių liudytoja.

Knygą išleido „Baltų lankų“

leidykla, kurią kūrė ir dabar vadovauja Saulius Žukas — tas pats, kurį dar studentaujantį pasiekdavo veidu į Lietuvą atsigrįžusių užjūrio santariečių atgabenti leidiniai. S. Žukas kartu su V. Kavoliu Vilniuje emė leisti ir tebeleidžia Santaros idėjas skleidžiantį almanachą *Baltos lankos* Leidžiamos V. Kavolio, J. Greimo, kitos didelį intelektualumo krūvį turinčios knygos.

O kur dar kito santariečio Bronio Savukyno redaguojamas, bene populiariausias žurnalas *Kultūros barai*, kurio redkolegijos nariu keletą metų buvo V. Kavolis.

Neveltui santariečių konferencijoje, aptariant šios federacijos ateities gaires, V. Zalatorius, pripažinęs, kad JAV jau nesimato tų senbūvių pamainos, pakaitalo, pasidžiaugė, kad jų apstu Lietuvoje. Jei tiek daug veiklaus jaunimo sambūryje bus ir ateityje, Santara gyvuos amžinai; optimistiškai pasakė V. Zalatorius.

Iš šio rašinio gali susidaryti vaizdas, kad svarstymai Vilniuje ir Anykščiuose vyko perdem rimtai. Anaipol! Panašiai, kaip ir Tabor Farmos „vištėdė“, Anykščių nameliuose iki išnaktų tęsėsi salėje pradėtos laisvos ir triukšmingos diskusijos, skambėjo dainos ir muzika. Net iš tolimos Klaipėdos atsibeldusi šauni muzikantų grupė „Rok-feleriai“ visus kvietė šokiui. Atsikvėpdamas nuo grojimo, į šalį padėjęs bosinę gitarą, savo naujus, aukštos poetinės prabos eileraščius skaitė klaipėdietis poetas G. Grajauskas, neseniai pelnęs Poezijos pavasario laurus. Poezija kiekvieną vakarą skambėjo ir prie pušyno prisiglaudusiame bare — savo eiles skaitė jauni poetai — santariečiai. Visuomet apsuptas studentų, jaunųjų santariečių būrio, savo linksmus nuotykius keliaujant po pasaulį iki išnaktų porino visuomenės jaunimo ir gyvas A. Mickonas, Vilniaus universiteto filosofijos specialybės studento R. Juodeikos ir jo kolegų tituluotas geriausių Lietuvos filosofų.

Konferencijos baigiamajame posėdyje buvo pranešta, kad rugsėjo antrąją savaitę eilinis Santaros-Šviesos suvažiavimas numatytas Lemonte. Bus svarstoma gerų santykių, bendravimo užmezgimas su dabar į JAV atvykstanciais lietuvių.

Aptarti ateinančių metų Santaros-Šviesos konferencijos rengimo Lietuvoje reikalai. Išrinktas organizacinis komitetas. Jo sudėtyje — dabar jau vilnietis santariečiai-senbūvis K. Almenas, jaunas doktorantas V. Adomaitis, sociologė N. Kasatkina, menotyrininkė L. Kreivytė, literatūros kritikas M. Kvietauskas, filosofas A. Sverdiolas, kultūrologas V. Savukynas.

Sutinkant knygą Vytautas Kavolis — asmuo ir idėjos. Iš kairės: R. Kavolienė ir „Baltų lankų“ leidyklos direktorius S. Žukas. A. Žižūno nuotrauka.

Pokalbiai Santaros-Šviesos suvažiavime. Iš kairės: svečias iš JAV, skaitęs pranešimą apie žydus Lietuvoje, Brooklyn, NY, žydų centro atstovas David Katz, dr. J. Veisaitė, D. Kuolys, K. Almenas. Jono Junevičiaus nuotrauka

XI Mokslo ir kūrybos simpoziume (Šiaulių universitete). Iš kairės: arch. Albertas Kerelis, prof. Aloyzas Gudavičius, dr. Vytautas Narutis, inf. Leonas Maskaliūnas.

Krikščionybė Lietuvoje...

Atkelta iš 1 psl.

Naujausias skaitmeninės technologijos pasitelkianti Katalikų interneto tarnyba, klausomumo populiarumų rekordus sumušusi katalikų radijo „Mažoji studija“, akademines humanitarų bendruomenės pripažinimą pelnęs Naujojo židinio-Ai žurnalas, stambiausie tarptautiuose mokslo projektuose dalyvaujantis Vilniaus universiteto Religijos studijų ir tyrimų centras — tai tik pirmi, į galvą sovę, pavyzdžiai, liudijantys krikščioniškų intelektualinių projektų gyvybingumą.

Pogrindyje ištverusių vienuolių stiprėjimas suteikė normalaus dvasinio ir viešojo gyvenimo paletę būtina ryškiai spalvą. Su beglobiais vaikais spardantis futbolą pranciškonas — vaizdelis, visiems žinomas iš mineralinio vandens reklamos — vos vienas potėpis šia spalva. Tik kitam tik, meilei, tik, dvasiniam dalykams atsiduoti pašauktųjų ištiso luomo kasdienis realumas reiškia kur kas daugiau, nei senelių ar našlaičių globa. Vienuolytė, esanti greta, tampa nepajudinamu ir sunkiai ignoruojamu matu, kurio aki-vaizdoje nejučia tenka reikliau vertinti abstraktų, nepaliaujamai įtakojantį inteligentų dvasingumą ir dažnai vienadienį visuomenininkų pasiaukojimą. Ne istoriniuose veikaluose ar svetuosie kraštuose, o čia, mūsų miestuose, dabar gyvas jėzuitiškas ugdymas, sukurta iš esmės desovietizuota, baltomis koridorių sienomis ir jaukia dvasios tėvo šypsena šviečianti mokykla. Tai leidžia, žinia, šito norintiems, iš arti pažvelgti ir ne teoriškai suvokti, kokių vertybių šaknų, kaip formuojamo ir grūdinamo noro pažinti pasaulį deka atsirado, stiebėsi Lietuvos akademine tradicija.

Pradžioje paminėjome Bažnyčios svarbą, amortizuojant ekonominių pervartų padarinius. Turime galvoje ne tik visuomeninės artimo meilės iniciatyvoms pavyzdį rodžiusio ir teberodančio „Caritas“ veiklą. Svarbus buvo daugkartiniai Vyskupų konferencijos ir ortodoksų arkivyskupo Chrizostomo raginimai susilaikyti nuo aštrių negatyvių reakcijų į sunkmetį. Provincijos ir kaimo gyventojus, kuriuos skaudžiaus, nei didžiųjų miestų žmonės, palietė ekonominės restruktūrizacijos skersvėjis, dažnai gelbėjo kaip tik krikščionių bendruomenės savitarpio pagalba. Skaudėnis svarstymas apie principinį krikščionybės vaidmenį ekonominių formacijų laizyme.

Pastarųjų penkerių dešerių metų Lietuvos viešojo diskurso fenomenas — senstėjęs

spekuliatyvos Max Weber teorijos apie kapitalizmo ištakas atgaivinimas. Istorikai, politologai, filosofai ir politikai Lietuvos nesėkmes kelyje į laisvą rinką komentuoja kritiškais pastabomis apie katalikybės nulemtą tautos mentalitetą ir antimodernią Katalikų Bažnyčios įtaką. Ši paradoksa nesunku išrasti visuomeninės psichologijos pozicijai. Reaguojant į atsikuriančios valstybės ir ekonominės sanklodos ydas, ypač į tikrąjį bei tariamąjį atsilikimą nuo estų ar čekų, labai patogu išrasti abstraktų kaltininką ir jam suversti bėdą dėl lietuvių pasyvumo, išglebimo, nepriartinimo. Didelių asmeninių pastangų, tvirtu stuburo reikalauja žvilgsnis į save patį ir tautą, pastebint bei pripažįstant sovietinės demoralizacijos įspaudus. Daug lengviau pritari chrestomatines poemos „Kraujas ir pelenai“, kandidatavusios į Lenino premiją, kaltinimams Bažnyčiai, kuri esą išmokė lietuvių nuolankumo.

Atsivėrusi sąžinės laisvės erdvę apskritai suklebė didžiulę dvasinę bei intelektualinę įtamą. Bažnyčios visuomeninė svarba ir bekompromisinė laikysena yra svarbiausia priežastis, kodėl ji pastaraisiais metais taip dažnai, neretai, nei sovietmečiu, buvo perkamu žurnalistų pašaipos ir užsiuolimo objektu. Anti-bažnytinis žiniasklaidos įniršis kartais įgyja patologinius pavidalus, ką liudija nesenas sovietiniams okupantams uoliai tarnavusio mediko ir įtakingiausio save laikancio dienraščio išpuolis prieš popiežių Joną Paulių II. Tai, jog ir viešasis, ir administracinis šio išpuolio įvertinimas buvo toks nykus, tik patvirtina moralinio jautrumo stoką esant užleista visuomenės bėda. Bažnyčios vyresnybė visą dešimtmetį grūmėsi su pastangomis paversti ją politinių žaidimų įrankiu, kiek įmanu riboję dvasininkų dalyvavimą partinėje veikloje. Lygia greta stabdyti tautos išrinktųjų ir nerinktųjų mėginimai kištis į Bažnyčios vidaus tvarkymą, kurios arkivyskupas S. Tamkevičius yra įsimintinai pavadinęs „nenorincio mirti komunizmo konvulsijomis“. Bažnyčios sielojimasis dėl visuomenės problemų, išvengiant vienadienių aistrų sukurio — tai krikščionišką perspektyvą įgalinanti laikysena, kurios dėka svarbiausio gėrio ir blogio kriterijų neužtemdo sovietmečio randai ir jų didenybės interesai.

Tai, jog net trys naujai pasiskirti Lietuvos vyskupai — Sigitas Tamkevičius, Jonas Boruta ir Jonas Kauneckas — sovietmečiu buvo kolaboravi-

mo galimybę atmetusios ir principingai už religijos laisvę bei žmogaus teises kovojusios grupės vadai, liudija šventojo Sosto paramą sunkiai vykstantiems dvasinės desovietizacijos procesams. Drauge tai aktualizuoja Bažnyčios dalyvavimą, formuojant naujosios istorijos savimonę. Istorinės tapatybės išgryninimas, ypač santykio su totalitarizmais požiūriu, yra lemiamas pastovios, ilgaamžės pilietinės dvasios, laisvės ir demokratinės brandos sąlyga. Krikščioniška silpnųjų refleksijos ir atsakomybės patirtis, Jubilėjaus metais sustiprinta atgailos aktų Vatikane bei Vilniuje, šiuo požiūriu nepranokstama ir neišsamiama. Viešojoje sferoje krikščionių balsas kol kas yra vienintelis žymus pakaitalas moralinių kriterijų išryšinimo tendencijai, politiniams bei kultūriniais diskursams, formuojantiems pasyvumą, itarumo, svetimumo bei nepasitikėjimo atmosferą.

Sėkmingos Bažnyčios pastangos puoselėti tradicines ir naujas bendruomeniško formos yra bene plačiausiu mastu įgyvendinama galimybė ugdyti pilietinę visuomenę, kaip tvirtai veikiančią iniciatyvų ir atsakingų grupių konsteliaciją. Viešumoje menkai pastebima, tačiau didelę uždelsto veikimo galimybę turi, naujųjų katalikiškų pasauliečių judėjimų, sekmingai suleidusių šaknis Lietuvoje, intensyvi, doroviškai motyvuota ir tikslinga veikla. Lietuvių — lenkų, lietuvių — rusų priešprieša formavosi ir aštriausias formas nuo pereinamo šimtmečio įgijo bažnytinėje plotmėje. Tačiau kaip tik joje, paminint kad ir palaimintąjį Jurgį Matulaitį, visuomet puoselėta, o laisvės dienomis išsiskleidė evangelinė žinia — žmogiškumas aukščiausia tautiškumo, krikščionių vienybės svarbiau už istorines skriaudas. Kretingos jaunimo grupelių evangelizacinės misijos Karaliaučiuje prasidėjo anksčiau ir duos gal ne mažiau, nei subtilūs diplomatiški manevrai. Dabartinės Bažnyčios pastangos atvesti tautinio danties už tautinį dantį įstatymą padeda išvysti margos, bet viduje ir su kaimynais sugyvenančios, Lietuvos perspektyvą. Krikščioniškos meilės savimonė vienintelė pajėgi iš tiesų užgydyti tautinės ir socialinės pagiežos žaizdas, kurias pilietiško ar viešojo korektiškumo deklaracijos tik užtepa laikina kosmetine pudra.

Globalizacijos ir eurointegracijos perspektyvoje aizi ligšiolini tautinės savivokos struktūrų sąlygoti etniniai principai ir socialinė vizija. Ji praranda visuotinį pritarimą

Sukaktuvinė Edmundo Arbo paroda

Šventiant losangeliečio architekto Edmundo Arbo-Arbačiausko 85 metų amžiaus sukaktį Vilniuje, Martyno Mažvydo bibliotekoje, atidaryta jo darbų paroda. Parodos atidarymui pasirinkta birželio 14 dienos data nėra atsitiktinė. Birželio keturioliktoji keliame trispalvės vėliavą, perristas juodu kaspinu — tai Gedulo ir Vilties diena, žyminti mūsų tautos naikinimą, tremimus, mūsų žmonių kryžiaus kelius toli už Lietuvos ribų. Tremtis dažniausiai siejama su Sibiro lydybėmis, tiesa, dabar vis garsiau prabylame ir apie tuos tremtinius, kurie patys pasirinko tremties kelią, ne dėl to, kad to norėjo, o tik okupantų piktų kėslų priversti — tai žmonės, kurių jaunystė, kūrybinės galios, energija, žinios ir intelektas buvo grubiai išplėsti iš Lietuvos gyvenimo. Nemėgstu žodžių „kas būtų, jeigu...“, bet šį sykį išstariu juos. Kas būtų buvę, jei šie nuostabūs ir kūrybingi žmonės būtų likę laisvoje Lietuvoje? Bernardas Brazdžionis, Henrikas Nagys, Radauskas, Alė Rūta, Kavolis, Skėma, Jonynas, Arbas, Gimbutienė, Baras, Mekas... Negaletiau jų visų išvardinti, nes jų labai daug, jie galingi ir didūs. Atplėsti ir nublokšti į svetias šalis, jie nepažuvo, baigė mokslus, dirbo, kūrė. Dabar tie patys, tik jau baltomis galvomis, grįžta į Lietuvą ir darbuojasi jos labui — Adamkus, Bradanas, Dambūsis, Varnelis. Kiti gi siūnia savo kūrinius Lietuvai, reikia tik pasižvalgyti po Radvilų rūmų sales, ten jų kūrybos turtų turtai. O kiek dar dovanų gimtųjų vietų bibliotekoms, muziejams, kiek vaikų namų aprėdyta, galvėlių paglostyta, išgydyta. Visi darbuojasi, kiek gali, atiduoda tai, ką sukūrė, aukoja pinigus, laiką, jėgas.

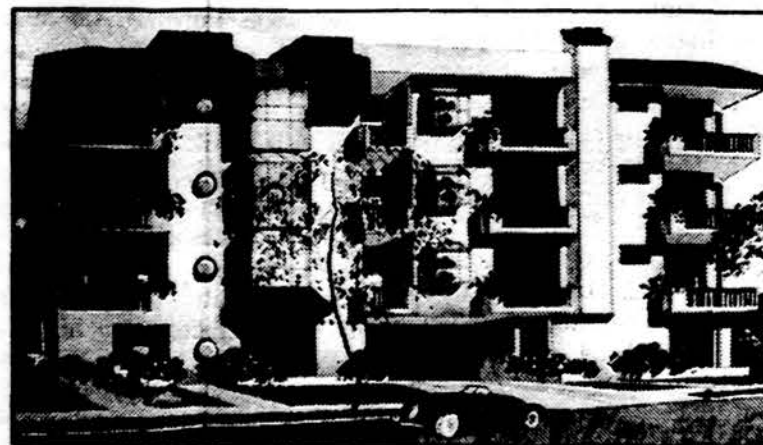
Toks yra ir Edmundas Arbas. Tapęs žymiu architektu, jis būrė išsivijęs kultūrininkus, pats dalyvavo Pasaulio ir Amerikos lietuvių architektų bei inžinierių sąjungos, Lietuvių fronto bičiulių draugijos,

Tarptautinės politinės platformos sąjungos veikloje. Jis ir dabar skaito paskaitas apie architektūrą bei daile, dalyvauja lietuvių katalikų mokslo akademijos suvažiavimuose, mokslo ir kūrybos simpoziumuose, Amerikos architektų instituto seminaruose, rašo pranešimus, straipsnius.

Ši paroda — tai švelnus, mylintis žvilgsnis į talentingo žmogaus kūrybą. Paroda lyg ir susideda iš dviejų skirtingų sluoksnių. Pirmame — svarbiausi Edmundo Arbo-Arbačiausko architektūros darbai. Čia ir įvykdyti projektai: Amerikos banko pastatas Beverly Hills, Kalifornijos valstijos federalinis bankas Los Angeles, Kalifornijos valstijos federalinis pastatas, finansinis centras, Pietų Kalifornijos universiteto gerontologijos laboratorija, surenkami gyvenamieji namai, poilsio nameliai gamtos prieglobstyje, prabangūs 38 ir 48 butų gyvenamieji namai Kalifornijoje ir daug kitų, Šv. Kazimiero koplyčios interjeras.

Ne mažiau svarbūs ir neįvykdyti projektai, jie dar laukia savo eilės. Tai — Lietuvos ambasada Brazilijoje, Lietuvių bendruomenės Los Angeles centras, Vietname žuvusių karių paminklas, Laisvės akurkas ir dar daug kitų. Šiuos kūrybinius projektus parodai paskolino Architektūros muziejaus vedėja Morta Bauzienė.

Antroji parodos dalis paties autoriaus pavadinta laisvalaikio piešiniais. Tai įvairių kultūrinių ir politinių renginių afišos, sveikinimai, skelbimai. Tarp jų patys svarbiausi — gėlių žiedai ir draugiški bičiulių šaržai. Beveik visi jie, Edmundo Arbo valia, yra mūsų bibliotekos nuosavybė. Meno skyriuje formuojamas Edmundo Arbo kūrinių fondas, kuriame kaupiami jau minėti darbai, susirašinėjimas, fotonuotraukos ir kiti dokumentai. Tai laisvai prieinamas fondas, atviras kiekvienam, norinčiam susipažinti su Edmundo Arbo kūryba. Tikiuosi, jog autorius jį papildys

Iš E. Arbo-Arbačiausko architektūros.

ir keičiama totaliu reliatyvizmu. T.y. abejingumu motyvizmei ir tėvystei, tiesai ir teisingumui, praeičiai ir ateičiai. Galimybės išsaugoti bei sustvirtinti šeimos institutą, išryškinti egzistencinius siekius bei moralines laikysenos gaires glodi krikščioniškame sąmoningume. Tai, ką popiežius vadina Gyvybės ir Meilės civilizacija, lygiai svarbu visų tautybių, visų socialinių bei profesinių grupių ir visų tikėjimų ar netikėjimų žmonėms. Suvo- kiant Lietuvos vidinę raidą ir geopolitinius siekius, kaip pastanga dalyvauti tokios civilizacijos kūrime, būtų kur kas lengviau patiems sutarti ir kitiems paaiškinti, kas mes esame, kur einame ir kuo norime šioje žemėje būti.

L. REZOS ATMINIMUI

Š.m. liepos 4 d. Mazosios Lietuvos Istorijos muziejuje atidaryta tapybos ir fotografijos darbų paroda „Karvaičiai-Kursių nerija“. Ši paroda skirta Liudviko Rezos atminimui. Karvaičių pavadinimas daugeliui primena pradingusį pasaulį, tačiau šis kaimas susijęs ir su 1777 metais čia gimusio kalbininko, Karaliaučiaus universiteto profesoriaus, Liudviko Rezos vardu.

• Kretinga. Gegužės 27 d. Kretingoje vyko dešimtoji vaikų bažnytinis chorų šventė. Renginyje dalyvavo 36 kolektyvai iš visos Lietuvos. Kon- celebruotinems šv. Misioms vadovavo ir žodį tarė Telsių vyskupas Antanas Vaidys.

Arch. Edmundas Arbas.

naujais kūrinių. Šie laisvalaikio kūriniai Edmundo Arbo, o ir mums, yra labai svarbūs — jie atverčia kitą kūrybos puslapį. Kaip apie juos rašė poetas Bernardas Brazdžionis „šypsni iššaukti ir nuotaiką pataisyti“, nes „gėlės ir gražuolės — vyraujanti Edmundo Arbo grafikos tematika. Gėlės — nuo lauko aguonų iki Santa Monika „rojaus paukščių“, gražuolės — nuo dukterų iki žmonos ir kaimynų“. Aš tuose piešiniuose dar įžiūrėjau laisvą sielą, minties skrydį, šiltą nepikto humoro jausmą. Matau, kaip autorius piešia ir šypso, matau, kaip į vakaronę susirinkę lietuviai ne tik šypso, žvelgdami į savo šaržus, bet ir skaniai kvatojasi.

Toks tad Edmundas Arbas. Kartu su juo iš Santa Monica atvyko ir jo dukra Rasa Arbas. Ji taip pat menininkė — tapytoja, grafikė, sodų ir gėlių kūrėja. Genai kritę į derlingą dirvą. Tik gaila, kad šiandien su mumis nėra garsios lietuvių rašytojos, Edmundo Arbo žmonos, Alės Rutos, bet beveik galime laikyti ją čia

esant, nes po šios bibliotekos stogu saugomos jos knygos, čia ji skaitoma, čia dalinamasi mintimis apie jos rašinius, o ir pati Alė Rūta ne kartą lankesi.

Laimė Gabrielė Lukošūnienė
Martyno Mažvydo
bibliotekos Meno skyriaus
vedėja

Kvietimo į arch. E. Arbo parodą
Mažvydo bibliotekoje viršelį.

Edmundas Arbas-Arbačiauskas. „Architektas su žmona, rašytoja Alė Rūta“. Laisvalaikio darbas.

Menininko netektis ir įamžinimas

Vlado Baltrušaičio 25-ioms mirties metinėms

Keliaudamas po turistų numindžiotas Europos vietas, vargu atarsi kelią, gražesni už Nemuno pakrantę į vakarus bėgant — čia vientisai reginys susipina žalių paupio lankų platybė, žuolais nuaukšardžiai, lapų tankėje, tarsi nuo kryžiečio akies besislapančios, pilų liekanos, nušlapę jų kuorai. Ypatingi gamtos ir istorijos sąsądkambiai. Tikriausiai paveikė čionai gyvenančiųjų genus; Jurbarko apylinkės tirstai nusėtos pasizmėjusių žmonių gimtinėmis.

Viena jų — žindaikių kaime. Iš čia knygnės Rakauskas dar prieš Pirmąjį pasaulinį karą išbėgo į Ameriką ir užaugino ten talentingų vaikų būrį. Viena jo dukrė, Marijona, užsigeidė būti dainininke ir, atvykusi Lietuvon, iškopė į žymiausių operos menininkų viršūnę.

Žindaikiuose pasilikusi, Mykolo sesuo Kotryna Rakauskaitė iškėlė už Vinco Baltrušaičio, atėjusio užkuriuos. Jų sūnus Vladas nuo mažens rodė menišką Rakauskų prigimtį: ženklius: audringą temperamentą ir didelį jautrumą, gebėjimą išgirsti, įsiklausyti, suvokti. Vaikystėje muzikos mokslo negavo, tačiau sodžiaus dainų dvasios pakako visam gyvenimui. Tėvams nupirkus Jurbarko du nedidelius namelius, lankė Saulės gimnaziją, o dar mieliau vargonininką Joną Pocių, iš kurio mokėsi giedoti, vargonuoti. Per vargą baigė Konservatoriją ir išėjo į operos sceną šalia Marijonos Rakauskaitės. Debiutavo Žemono vaidmeniu („Traviata“, 1938 m.). Vėliau persikėlė į Vilnių ir 1942-1944 m., su vis labiau bręstančiu profesionalumu bei augančiu pasisekimu, dainavo Figaro, Rigoletto, Valentino, kitas svarbias baritonų partijas. Buvo patrauklus ir įtaigus visose esybė: balsu, išore, dainavimu ir vaidyba, pasak B. Raišlos — liepsnojančias baritonas.

Istorijos lūžį išmestas iš gimtojo krašto, atplėstas nuo profesinės muzikos, įsiai iš pradžių stengėsi kabintis į operos sceną. Daug pastangų padėjo, kad Vokietijoje lietuvių menininkų jėgomis būtų pastatytas G. Rossini „Sevilijos kirpėjas“ (1947 m.), kur pats dainavo Figaro. Čikagoje

įžiebtą stebinantį žibintą, kurį ir dabar didžiudamiesi vadina name Lietuvių opera. Padainavo čia Rigoletto, Melitone. Kadangi Kauno konservatorijoje studijavo ir chorvedybą, o pirmuoju jo instrumentu buvo vargonai, tai pagrindinėmis Amerikoje tapo praktiškesnės, pelningesnės (juk reikėjo išlaikyti šeimą) vargonininko ir chorvedžio profesijos. Los Angeles V. Baltrušaitis vadovavo St. Šimkaus chorui, New Yorke subūrė vyrų chorą „Perkūnas“; ilgį darbo metai atiduoti Čikagos Šv. Jurgio, Šv. M. Marijos Gimimo, New Yorko Apreiškimo parapijoms. Būdinga, kad dainuodamas ar vargonuodamas, diriguodamas Dainų Švenčių chorams ar dėstydamas, muziką vaikams, visuomet išlaikė profesionalaus menininko prestižą, nenuvertino idealų. Stengėsi, kaip pats sakydavo, artinti išėjusių visuomenę prie tikrojo meno ir lavinti žmonių skonį.

Lietuvos teatras su V. Baltrušaičio pasitraukimu neteko daug žadančio operos solisto. Jį girdėjusieji mena nepamirštomą susitikimą įspūdi: scenoje buvo labai aukštai vertinamas solistas.

1975 m. į Čikagos Šv. Kazimiero kapines paguldė jo kūno pelenų urną žmona parvėžė (1998 m.) į Jurbarką ir prigludė šalia tėvelių Vinco Baltrušaičio ir Kotrynos Rakauskaitės Baltrušaitienės. Elena Baltrušaitienė rūpinasi ir jo atminimo įamžinimu. Jos iniciatyva ir lėšomis jau išleista monografija *Vladas Baltrušaitis* (1996 m.), Vilniuje bei Jurbarko surengti paminėjimo vakarai (1995, 1996, 1998); Ne vienas, pats girdėjęs dainuojantį V. Baltrušaitį, pasakė reikšmingų žodžių (A. Šleiny, V. Indrikonis, A. Ruzgaitis, kiti), o jo negirdėjusieji bent sužinojo, kad buvo toksai talentingas menininkas, kurio vardą okupacija ištrynė iš kultūrinės atminties.

Prieš keletą metų apsigyvenusi Vilniuje, E. Baltrušaitienė ir toliau įvairiais būdais stengiasi gaivinti savo vyro atminimą, sako „dėl to ir atsikėliau į Lietuvą“. Senasias Kauno konservatorijos tradicijas tęsiantis Muzikos akademijos Kauno fakulteto studen-

Vladas Baltrušaitis — Melitone, G. Verdi opere „Lėkimo galia“ 1970 m.

tui baritonui ji paskyrė kasmetinę V. Baltrušaičio stipendiją (ją laimėjo Giedrius Pronskus). Gražiausiu vakaru Lietuvoje Elena laiko, jos iniciatyva surengta, Kalėdų vakarą Trėmtinių namuose Vilniuje: grįžusieji iš Sibiro ir Amerikos pasakojo, kaip, kur buvo šventos Kalėdos, skaitė savo kūrybos eiles, klausėsi kadaise V. Baltrušaičio su choru įrašytų Kalėdų giesmių.

Dalis dar neįgyvendintų E. Baltrušaitienės sumanymų siejasi su Jurbarku. Tėvų nameliai, kad ir aptriūsę, tebestovi Valančiaus gatvėje. Svajojama bent vieną atgauti, suremontuoti ir įrengti jame V. Baltrušaičio muziejų. Miesto vadovai, atrodo, pritaria, ir net vieną gatvę ketina pavadinti Vlado Baltrušaičio vardu. Anot mokytojos Vlado Bylaitės, Jurbarko dar yra Balt-

rušaičio bendraklasių, gerai prisimenančių labai draugišką, mielą Vladą, avėdavusį didžiausio numerio batais, mėgdavusį kalbėti kaimiškais posakiais, o vėliau, kai jau parplaukdavo garlaiviu iš Kau- no, tai vis vaikščiodavo pane- muniais su Benediktu Vasi- liausku ir dainuodavo, dainuo- davo, kartais parsiveždavo Ma- rijoną Rakauskaitę, Antaną Sodeiką ir visi bažnyčioje la- bai gražiai giedodavo.

V. Baltrušaičio 25-ųjų mirties metinių proga liepos 29 ir 30 d. Vilniaus, Kauno, Jurbarko bažnyčiose kunigai aukos Mišias Rugsėjo mėn. Vilniuje bus surengta atsiminimų po- pietė. Tai vis — Elenos Balt- rušaitienės, tos mažos, tra- pios, bet tvirtos ir narsios me- tancios iššokį sunkiausiomis gyvenimo negandoms, moters dėka.

Jūratė Viliūtė

Naujajame dailių menų klube

Graziose, kalnuotose, me- dziais, žalumynais kaišytose Topanga apylinkėse, netoli Los Angeles, Kalifornijoje, jau- kiame pastate, kuriame daug metų gyveno mokslinius raš- tus baigdavo prof. dr. Marija Gimbutienė, birželio 6 dieną įvyko Naujojo dailių menų klubo susirinkimas, pirminin- kaujant dr. Živilėi Gimbutai- tei. Ji maloniai prisiminė mūsų susirinkimą vasario 5 dieną. Šiandien, kiek suskub- sime ir jei norėsime — tęsime nebaigtus pokalbius. Aną kartą nesuspėta, todėl dabar prašome naujai į NDMK įstojuosį Kęstutį Šalavėjų, jau- ną istoriką, atvykusį iš Lietu- vos, paskaityti savo *Credo*.

Kiekvienas, naujai įstojantis į Naująjį dailių menų klubą, parašo savo meninį *Credo*, į kurį taip pat raštu atsako kitas NDMK narys. Tie raš- tai įsegami į *Metraščių*.

Kęstutis Šalavėjus įstoją- maji *Credo* pradėjo taip: „Labai džiaugiuosi, kad Los Angeles Dailių menų klubo metraštininkas Algirdas Gus- taitis mane pakvietė įstoti į šią garbingą organizaciją. Jis supažindino su organizacijos veikla, parodė 6 tomų klubo *Metraščių* — didžiųjų Los An- gelos lietuvių menininkų bei mokslininkų darbų ir veiklos apžvalgą, reikalaujančią gilių kultūros istorikų tyrinėjimo ir išspausdinimo.“

Kadangi, pagal klubo įsta- tus, įstojimui yra reikalingas *Credo*, todėl trumpai pateik- siu savo kūrybinius tikslus.

Nuo pat ankstyvųjų moky- linų metų mane traukė ma- tematika ir humanitariniai mokslai. Kopiant iš klases į klase, domėjimasis istorija, kalbomis, geografija, krašto- tyra vis augo, sunku buvo pa- tenkinti savo smalsumą vien mokykliniu medžiaga. Užgi- mus Sąjūdžiui, į tuo metu dar okupuotos Lietuvos mokyklas plūstelėjo laisvesni vėjai, pa-

galiau gana drąsiai buvo gali- ma susipažinti su naujai užgi- musiomis tradicijomis, papro- čiais, kalba bei istorija.

Laimingo sutapimo dėka, mūsų klasei istoriją pradėjo dėstyti nauja mokytoja. Mano smalsumui nebuvo ribų — vis- kas buvo nauja. Pagaliau sužinojau tiesą apie Lietuvą, apie skaudų mūsų tautos li- kimą.“

Savąjį *Credo* K. Šalavėjus baigia taip:

„Manau, kad yra du keliai, kuriais keliaujant galima pri- siltyti prie istorijos: ją kurti ir ją atgaminti. Vienas kelias yra orientuotas į ateities pa- ieškas, kitas — į praeities. Abu keliai yra svarbūs ir vie- nas su kitu savaip persipina. Istorikai turi ne tik aprašyti, kas praityje buvo, tačiau turi ir siekti praeities netikslumų atitaisyti, numatyti, kaip iš- vengti ateities klaidų. Tai yra mano, kaip istoriko, gyvenimo tikslas.“

Tikuosi, kad mano, kaip ir kitų narių, kūrybinės pastan- gos bus taip pat reikšmingos naujojo Dailių menų klubo gyvenime. Ir mes pratęsimė klubo tradicijas ilgiems de- šimtmečiams.“

Atsakymą Kęstuciui Šala-

vėjui parašė ir perskaitė Algir- das Gustaitis.

Šiame susirinkime dalyvavo iš Panevėžio atvykusi istorijos mokytoja Irena Belazariene. Pakviesta pasakojo apie kul- tūrinę veiklą Panevėžyje. Staigmena, kad IV vidurinė mokykla surengė Kalifornijoje gyvenančio kultūrininko Al- girdo Gustaitio veiklos pa- rodą. Parodai talkino mokyto- jai, mokiniai, miesto švietimo vadovai. Filmuota, rodyta miesto televizijai, kitose vie- tovėse. Pertraukos metu paro- dyta ištrauka iš Panevėžio te- levizijos.

Edmundas Atkočionas siūlo plėsti Naujojo dailių menų klubo veiklą, įtraukti daugiau menine veikla besidominčių. Pritarė kiti dalyvavusieji. Algimantas Žemaitaitis linkėjo išieiti plačiau, gal palengvinti įstojimus, žmonės nori pasi- kalbėti lietuviškoms kultūri- nėmis temomis. Kun. Stanislo- vas Anuzis pritarė linkėji- mams, pastebėjo kad šiame vienetė draugiškam bendravi- mui netrūkdoma, pasidalina- ma nuomonėmis, išgirstama skatinančių ar kūrybinių min- čia leidžiamas bičiulišku- mas, galinamas kultūrinėmis min- čia, nieko neužgaunant.

Naujojo dailių menų klubo pirmininke sutiko būti Ema Davydaitienė.

A. Gustaitis

Istoje į Los Angeles Naująjį dailių menų klubą, istorikas Kęstu- tis Šalavėjus skaito savąjį *Credo*. Kairėje — istorijos mokytoja iš Panevėžio Irena Belazariene. A. Gustaitis nuotrauka.

Pasidavę avantiūrai

Aidas Marčėnas / Sigitas Parulskis, 50 eilėraščių, Vilnius: „Baltos lankos“, 165 p.

Poezija — viena meno for- mų. Reikia pripažinti, kad šiai meno formai lipinama nesu- drumstama rimtumo, nesu- dūptu šventumo etikete yra po- puliari ir prilimpa prie visokio lygio ir visokios rūšies išleidžiamos poezijos. Ir vis tik, be šio patosiško rimtumo, poezija, kaip menas patia ben- diausia esmė, yra žaidimas. Todėl ar nėra taip, kad poezija galima ne tik rimtuose poezi- jos skaitymo vakaruose, ar as- meninio skaitymo tuštumoje, bet ir pokštavime, žaismingose judesiuose. Tik labai reti, netikėtai pasirodantys, poezijos žaidimai dar prime- na, kad ir kitokios kūrybos pateikimo formos perskaityme gera poezija nenustoja savo vertės.

„Baltų lankų“ leidykla, bu- dama griežta ir reiki poezijos tekstams, sustoję ties šiais pamastymais, ne tik nusivylu- si įprastu poezijos leidinių tiražu, bet ir išsilgusi lite- ratūrinių akibrokštų. Todėl leidykla pasidavė avantiūrai pristatyti poeziją, kaip tam tikrą pramogą. Jos išleista „dviguba“ poezijos knyga at- skleidžia ne pocios poezijos žaidybiškumą, bet žaidimo su poezija variantą. Taigi į žai- dimą su poezija buvo įtraukti du poetai, aštuntojo dešimt- mečio kartos vadovai, — Sigi-

tas Parulskis ir Aidas Mar- čėnas. Je atrinko po 50 vienas kito eilėraščių ir parašė verti- namuosius žodžius apie vie- nas kitą poeziją. Šita laisvė atrinkti, kas jiems atrodo svarbu bei būtina spausdinti, ir atskleidžia žaidimo su po- ezija pobūdį. Ne apie poeziją — jau žinoma ir skaitytą! (Parul- skio eilėraščiui atrinkti iš jo knygos *Is ilgesio visa tai, Miru- siųjų, Mortui sepulti sint*, Marčėno — iš jo rinkinių *Suliny, Angelas, Dulkes, Me- tai be žogo, Vargšas Jorikas*) — čia norėtusi kalbėti, bet apie poezijos pateikimo formą, apie žaidimo išraišką, apie linksmumą, kurį sutinkame ir apie poezijas, kurios vis tik netikėtai išryškėja.

Atrinkti eilėraščius — vie- nas žingsnis. Bet sudėti juos kortos dviejų akių principu, padaryti poetus tikrais poezi- jos tarnais (o gal net poezijos karaliais) — tai jau kitas žingsnis, kurio žaismės judesys iškyla paslėptas simbolinis pradas. Tokiu būdu sudėti poezija, reikiama ne tik links- mintis, bet ir suteikti ne- tikėtąs galimybes interpreta- cijoms. Čia žaidimo dėl paties žaidimo riba netikėtai gali peržengti savo nieko nereiš- kiamumo ribą.

„Baltų lankų“ leidykla nie- kaip neišidavė, kurį iš poetų vertina labiau: Marčėną ar Parulskį, todėl knyga turi dvi pradžia ir dvi pabaigas. Ta-

čiau patys poetai vienas kitą vertina atvirai.

„Tad sakau: Sigitas Parul- skis yra labiau vyras. Turbūt labiausias tarp visų Lietuvos poetų. Ir vis dėlto dar labiau — poetas. Vienas labiausių Lietuvoje. Man šiandien — labiausias“. Taip Marčėnas apibūdina asmeninį santykį. Tarsi užleidžiama pozicija priešais stovinčiam su plunks- na. Atsargumas (ar meilė) čia reikalingas ar būtinas. Marčėnas jaučia, kad reikia pasiteisinti, kodėl atrinko kaip tik šiuos — ne pocios ge- riausius — kolegos penkias- dešimt eilėraščių. Ir pasitei- sina neslapikaudamas: įdėjo tuos, vienus kurių pavydėjo, vienu, kurie jam svarbūs buvo, vienu, kurie patinka pa-

čiam Parulskiui ir dar tų, ku- rie yra „vertingas balastas, kurį išmesti būtų nedovanoti- na prabanga“. Atrankos kri- terijus — ne pagal eilėraščių gerumą.

Aidas Marčėnas savo straipsnelyje atviras (bent jau su pavykusia atvirumo kauke) ir žaismingas. Tuo tarpu Pa- rulskis — pasitikintis savimi, autoritetingai vertinantis ir pateikiantis Marčėno poezijai, ne tik kontekstą, bet ir nuro- dantis priklausančią poziciją. „Jeigu dabar būtų renkamas lietuvių poezijos panteonas, Aidai M. turėtų būti bana- lybės dievas. Čia svarbu nesu- painioti — ne užkruštą vasa- las, o karalius, tas, kuriam jos paklūsta, tarnauja, nuveikia kartais gal nepastebimus, bet

pačius svarbiausius, darbus kalbos organizavime, eliraš- cio pastate. Banalybė šiuo at- veju būtų arčiau paprastumo, naivumo, o ne lėktumo ar karikatūros“.

Ir jie abu yra teisūs: Mar- čėnas dabartinės lietuvių po- ezijos kontekste yra tradicinių modernistinių poetiškumų tęsėjas, o Parulskis — užtik- rintas postmodernizmo vagos arėjas.

Kaip ir bet kuriame kitame pokštavimo veiksmo, šiame avantiūriškame leidyklos pro- jekte yra rizikos. Tačiau šiuokart, kaip parodė lietu- viškos spaudos atsiliepimai bei poezijos mylėtojų atgarsis, rizika pasiteisino.

Jurga Perminaitė

Aidas Marčėnas (kairėje) ir Sigitas Parulskis. Nuotr. Ričardo Šileikos

Vardan nedalomos tautos

Tokia tema laikraštis *Lietuvių balsas* vėl skelbia — jau antrą kartą — literatūros kūrinių konkursą.

Už geriausius kūrinius skiriamos trys premijos: pirmoji — 5,000 dol.; antroji — 3,000 dol.; trečioji — 1,000 dol.

Premijų mecenatai yra: viena lietuvių organizacija ir dr. Jo- nas Adomavičius.

Konkurso taisyklės: laukiama dar niekur nespausdintų, Lie- tuvoje ir kitose šalyse gyvenančių lietuvių rašytojų prozos, poe- zijos bei dramaturgijos kūrinių, atspindinčių tuos XX amžiaus reiškinis, kurie turėjo reikšmės Lietuvos laisvės iškovojimui.

Konkursui siunčiamas kūriny turi būti parašytas mašinėle arba kompiuteriu ir pasirašytas slaptyvardžiu. Tas pats slap- vardis turi būti užrašytas ant atski- ro užlipdyto voko, kuriame reikia įdėti savo kortelę su vardu, pavarde, adresu ir telefono (jeigu turima, ir fakso) numeriu. Tik laimėjusio rašytojo voka- bus atidarytas. Nepremijuoti kūrinių grąžinami, tik autoriui jų prašant.

Paskutinė kūrinių teksto išsiuntimo data oro paštu: 2000 m. gruodžio 31 d., tačiau prašoma nelu- kti gruodžio mėnesio ir savo kūrinius kiek galima anksčiau atsiųsti.

Siunčiama šiuo adresu: *Lietuvių balsas*. Konkursas. 2624 West 71st Street; Chicago, Illinois 60629-3004, USA.

Vertinimo komisiją sudaro: Danutė Bindokienė, Stasė Peter- sonienė, Valentinas Sventickas, dr. Vilius Užtupas, Vytautas Volertas. Sprendimas daromas paprasta balsų dauguma.

Premijų įteikimas-literatūros šventė ruošiamą 2001 m. kovo 11 dieną Čikagoje.